

ПРОСВІТНИЦЬКА РОБОТА ЩОДО ПРОФІЛАКТИКИ ВІЛ/СНІДУ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

У статті автором проаналізовано напрями профілактики ВІЛ/СНІД серед дітей, підлітків та молоді у закладах освіти України.

Ключові слова: ВІЛ/СНІД, навчальні заклади, інтеграція, профілактика.

Враховуючи найбільшу уразливість до ВІЛ/СНІДу молодого населення (дітей, підлітків і молоді) основним пріоритетом є профілактична робота саме з цією цільовою групою. Наразі, коли розповсюдження ВІЛ-інфекції вийшло за межі маргінальних груп, охоплюючи все більшу кількість підлітків та молодих людей, актуальним є перегляд основних стратегій профілактики та зміщення акценту на превентивне навчання, тобто – просвітницьку модель профілактики.

Згідно сучасного державного підходу до профілактики ВІЛ-інфекції, попередженням інфікуванням дітей і молоді, а також забезпеченням соціально-психологічної адаптації ВІЛ-інфікованих покликані займатися спеціалісти системи освіти в межах міжвідомчої взаємодії із фахівцями в галузі охорони здоров'я та права.

Беручи до уваги масштаби епідемії ВІЛ/СНІДу, профілактичні програми щодо попередження ВІЛ-інфікування повинні реалізовуватися в усіх закладах освіти, а також бути адаптованими доконтингенту учнів (студентів). Отже, необхідно дотримуватись принципу диференційованого підходу з урахуванням віку, клініко-психологічних і соціально-психологічних особливостей учнівської молоді, а також ступеня залучення до проблеми ВІЛ/СНІДу.

На практиці дотримання цього принципу означає, що для дітей і молодих людей, які виховуються в асоціальних сім'ях, знаходяться в будинках-інтернатах, притулках, центрах соціально-психологічної реабілітації, місцях обмеження волі, схильних до асоціальної поведінки, з інтелектуальними порушеннями, необхідно розробляти і проводити спеціальні профілактичні програми на базі відповідних освітніх закладів. Залучення спеціалістів освітніх закладів до профілактики ВІЛ-інфекції сприяє викоріненню дискримінації ВІЛ-інфікованих, формуванню адекватного гуманного ставлення до носіїв ВІЛ-інфекції, яких щороку стає більше в освітніх закладах.

Питання профілактики ВІЛ/СНІДу та ризикованої поведінки дітей та молоді розглядалася в працях вітчизняних науковців та практиків: О. Балакіревої, М. Буроменського, Р. Вайноли, Б. Ворника, Т. Воронцової, Т. Журавель, І. Зверєвої, Н. Зимівець, Б. Лазоренка, В. Лютого, Т. Лях, О. Нікітіної, В. Петровича, О. Пилипенка, В. Пономаренка, О. Пурік, В. Стешенка, С. Терницької, Т. Цюман.

Тому існує потреба узагальнення теоретичних підходів, практичного досвіду, вивчення змісту та виділення напрямів попередження ВІЛ/СНІДу серед учнівської та студентської молоді у закладах освіти.

Метою цієї статті є аналіз змісту та напрямів профілактики ВІЛ/СНІДу та ризикованої поведінки учнівської та студентської молоді в закладах освіти.

Україна визнала проблему ВІЛ/СНІДу пріоритетним напрямком у охороні здоров'я та соціального розвитку. Уряд країни, взявши на себе низку стратегічних зобов'язань, спільно з міжнародними і неурядовими організаціями докладає багато зусиль для їх виконання та подолання епідемії ВІЛ-інфекції/СНІДу. Відповідно до п.3 ст. 4 Закону України «Про запобігання захворюванню на синдром набутого імунodefіциту (СНІД) та соціальний захист населення», держава Україна взяла на себе зобов'язання регулярного та повного інформування населення, в тому числі через засоби масової

інформації, про причини інфікування, шляхи передачі ВІЛ-інфекції, заходи та засоби профілактики, необхідні для запобігання інфікуванню ВІЛ та поширенню епідемії.

На думку експертів Всесвітньої організації охорони здоров'я і вітчизняних науковців, найбільш перспективними напрямками профілактики ВІЛ/СНІДу в закладах освіти є такі: просвіта й інформування в галузі ВІЛ/СНІДу; навчання відповідальній поведінці дітей і молоді; формування умов, які підтримують профілактичну діяльність [3]. Розглянемо більш детально кожний із зазначених вище напрямів.

Перший напрям – *просвіта й інформування в галузі ВІЛ/СНІДу*. Цей напрям передбачає надання всебічної і точної інформації про шляхи зараження, попередження ВІЛ-інфікування; обставини, які підвищують ризик інфікування (зловживання психоактивними речовинами тощо). Просвітницька робота в освітньому закладі повинна спиратися на принципи інформування про ВІЛ, необхідність дотримання яких підтверджена міжнародним досвідом і доведена спеціалістами Всесвітньої організації охорони здоров'я. Серед них: завдання шкоди викривленою інформацією; нейтральність у процесі подачі інформації; усвідомлена згода – особа, яка погоджується на отримання інформації, повинна знати приблизний зміст, підхід ведучих групи, в випадку проведення профілактичної програми з дітьми згоду дають батьки; взаємоповага в процесі інформування; всебічне розуміння проблеми; особистісне ставлення під час розповіді про шляхи попередження інфікування ВІЛ; адекватність цільовій групі; створення екзистенціальної перспективи; співчутливе ставлення до ВІЛ-інфікованих. Інформування дітей і молоді щодо ВІЛ/СНІДу повинно здійснюватись також і через батьків. Відповідно, необхідно здійснювати просвіту батьків і осіб, які їх заміщують.

Окремо інформаційна діяльність не є достатньою для стратегії з профілактики ВІЛ/СНІДу. Проте планування, реалізація та здійснення ефективних соціальних інформаційно-профілактичних програм є запорукою успішного здійснення профілактичних заходів. Здебільшого, інформаційно-профілактична діяльність спрямована на досягнення таких цілей: популяризація здорового способу життя; інформування громадськості про ризики інфікування ВІЛ, відсутність ризиків, засоби захисту від ВІЛ/СНІДу; популяризація та мотивація до безпечної поведінки в контексті запобігання поширенню ВІЛ-інфекції/СНІДу (промоція готовності та можливості використовувати презервативи в ситуаціях, коли існує ризик інфікування ВІЛ статевим шляхом, промоція використання стерильних інструментів для ін'єкцій серед споживачів ін'єкційних наркотиків); формування толерантного ставлення до людей, які живуть з ВІЛ.

Інформаційно-профілактичні програми мають доносити до цільових аудиторій повідомлення та стратегії, що базуються на перевірених останніх даних та враховують потреби конкретної цільової аудиторії. Для того, щоб діти та молоді люди мали доступ до інформації, консультацій і послуг у галузі охорони репродуктивного здоров'я, профілактики наркотичної залежності і реабілітації залежних, необхідно залучати медичних працівників відповідного профілю, а також спеціалістів відповідних громадських організацій.

Уразливість дітей і молоді до ВІЛ-інфекції пов'язана не тільки з нестачею в них адекватної інформації про ВІЛ/СНІД, але й тим, що підлітки і молоді люди часто не можуть поєднати наявні знання з усвідомленням реального ризику і необхідністю безпечної та відповідальної поведінки.

Саме на вирішення завдання формування мотивації і навичок безпечної та відповідальної поведінки спрямований наступний напрям профілактики ВІЛ/СНІДу в освітніх закладах.

Навчання відповідальній поведінці дітей і молоді – наступний напрям профілактики ВІЛ/СНІДу в освітніх закладах. Його реалізація можлива лише в межах

превентивного навчання з формуванням мотивації до здорового способу життя, зміні проблемної і ризикованої поведінки, підвищення соціальної, міжособистісної компетентності на основі просвітницько-профілактичних програм.

До завдань, які вирішуються в межах цього напрямку, належать такі: формування особистісних ресурсів; розвиток ефективних стратегій поведінки, які сприяють набуттю відповідальності за власне життя; формування усвідомленого вибору здорового способу життя; набуття впевненості для протидії негативному впливу середовища, мінімізація проявів ризикованої поведінки; формування здорової статево-рольової і сімейної ідентифікації особистості, в тому числі мотивації до відстрочення сексуального дебюту.

У рамках навчання відповідальній поведінці може бути також реалізоване мотиваційне консультування, спрямоване на формування і підтримку готовності до зміни проблемної поведінки в сторону здорової.

Третій напрям профілактики ВІЛ/СНІДу в освітніх закладах – формування умов, які підтримують профілактичну діяльність. У межах цього напрямку здійснюється: 1) сімейне консультування, спрямоване на формування сімейних взаємовідносин. Хороші сімейні взаємовідносини, підтримка сім'ї є необхідною умовою для повноцінного розвитку особистості дитини, підлітка і молодої людини, сприяють формуванню навичок дбайливого ставлення до себе і безпечної поведінки. Крім того, підтримка сім'ї необхідна для зміни проблемної поведінки, а також переживання кризової ситуації, пов'язаної з інфікуванням ВІЛ; 2) навчання батьків основам статевого виховання дітей. Робота щодо статевого виховання опосередковано через батьків неповнолітніх дозволить надати дітям і підліткам об'єктивну інформацію і сформувати навички безпечної сексуальної поведінки, при цьому дотримуючись права сім'ї на вибір форм і змісту виховання дітей; 3) залучення до роботи людей, які здатні вплинути на дітей та молодь. Батьки, члени сімей, вчителі, ровесники здійснюють вагомий вплив на поведінку дітей, підлітків і молоді. Коли авторитетні для молодої людини особи подають позитивний приклад для наслідування, забезпечують безпечне оточення, довірливі стосунки і можливість для самовираження, в неї формується позитивне сприйняття ініціатив з формування безпечної поведінки; 4) залучення молоді на лідерські позиції в протидії епідемії ВІЛ/СНІДу. У цьому контексті необхідно розвивати лідерський і волонтерський рух із використанням досвіду і ресурсів відповідних громадських організацій; 5) створення і підтримка в закладах освіти організаційних і психологічних умов для реалізації програм профілактики ВІЛ-інфекції та супроводу ВІЛ-інфікованих і членів їх сімей.

Отже, проведений аналіз дозволив виокремити та охарактеризувати напрями профілактики ВІЛ/СНІДу в закладах освіти, серед яких: просвіта й інформування в галузі ВІЛ/СНІДу; навчання відповідальній поведінці дітей і молоді; формування умов, які підтримують профілактичну діяльність.

Подальшого вивчення потребують питання щодо розробки теоретико-методичних основ взаємодії різних соціальних інститутів щодо забезпечення гармонійного розвитку ВІЛ-позитивних дітей у умовах загальноосвітніх закладів; формування толерантного ставлення представників суспільства до ВІЛ-позитивних дітей і молоді; підготовки спеціалістів до здійснення просвітницької роботи щодо профілактики ВІЛ/СНІДу.

Література

1. Журавель Т. В. Програма профілактики ВІЛ/СНІДу та ризикованої поведінки серед неповнолітніх у притулку для неповнолітніх / Т. В. Журавель, Т. Л. Лях // Соціальна робота в Україні: теорія і практика. – 2006. – № 3 (15). – С. 109–125.

2. Профилактика ВИЧ/СПИДа у несовершеннолетних в образовательной среде : учеб. пособ. / [Л. М. Шипицына, К. Г. Гуревич, Л. С. Шпилена и др.]; под ред. Л. М. Шипицыной. – С.Пб. : Речь, 2006. – 208 с.
3. Эпидемическая ситуация по ВИЧ-инфекции/СПИД в Украине .Международный Альянс по ВИЧ/СПИДу в Украине. [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://www.aidsalliance.kiev.ua>

Аннотация. Лях Т. Л. **Просветительская работа про профилактике ВИЧ/СПИДа в учреждениях образования.** В статье автором проанализированы направления профилактики ВИЧ/СПИД среди детей, подростков и молодежи в образовательных учреждениях Украины.

Ключевые слова: ВИЧ/СПИД, учебные учреждения, интеграция, профилактика.

Summary. Lyah T. **Enlightional Work on HIV/AIDS Prophylaxis in Educational Establishments.** The author provides analysis of the trends in HIV/AIDS prevention among children, adolescents and young people in educational establishments in Ukraine.

Key words: HIV/AIDS, educational establishments, integration, prevention.

УДК 378.147:316.614

Г. Я. Майборода

МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ МЕДІАОСВІТИ У ПРОЦЕСІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДОРΟΣЛИХ

Анотація: у статті розкриваються можливості засобів медіаосвіти як фактора соціалізації, здійснено науково-педагогічний аналіз існуючих концепцій медіаосвіти та визначено основні соціалізуючі функції медіаосвіти дорослих, окреслено основні напрями використання засобів медіаосвіти щодо покращення процесу соціалізації дорослих.

Ключові слова: соціалізація дорослих, медіаосвіта, засоби медіаосвіти, концепція медіаосвіти, соціалізуючі функції медіаосвіти дорослих

Проблема соціалізації людини, на наш погляд, сьогодні є достатньо актуальною. Аналіз досліджень останніх років свідчить про зростання інтересу до цієї проблеми. Так, характеристика процесу соціалізації як системи проглядається у працях А. Воловича, М. Головатого, В. Ільїна. Формування морального досвіду та ціннісних орієнтацій стали предметом досліджень О. Газмана, І. Мартинюка. Не могли бути вирішені питання соціалізації без низки праць відомих психологів, педагогів: Б. Ананьєва, А. Асмолова, А. Бодальова, І. Кона, В. Піча, А. Мудрика та інших.

У своїй концепції соціалізації Дж. Дьюї виділяє категорію «досвід». Він зазначає, що соціальне становлення людини – це постійна «реконструкція» її досвіду, людина змінює свій світ і «робить його». Вибір індивідом своєї поведінки, життєвої позиції відбувається у процесі соціалізації, що визначається входженням людини в соціум, активним привласненням нею соціального досвіду, соціальних ролей, норм, цінностей, необхідних для успішної життєдіяльності.

А. Мудрик відмічає тривалість процесу соціалізації і вказує на те, що розвиток і самореалізація людини відбуваються впродовж усього життя через засвоєння і відтворення культури суспільства. Соціалізація здійснюється такими шляхами: стихійного впливу на особистість різних факторів; інститутів, агентів соціалізації; спеціально організованого впливу на особистість (освіта, навчання, виховання та ін.); самосоціалізації чи самовиховання особистості. Цей процес є безперервним, відбувається протягом усього життя і не може бути «завершеним» [3].

Дорослий період життя людини включає періоди молодості, зрілості, похилого віку. Кожен віковий період має характерні особливості соціалізації. Так, у молодості